

Наталія Удод
ст. викладач, м. Київ

ПОЄДНАННЯ ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ВИМОВА

Фонетика вважається фундаментом курсу української мови для іноземців, оскільки неможливо зрозуміти ні закони писемної мови, ні орфографічні норми, не засвоївши фонетичних особливостей українського мовлення. Про важливість фонетичних занять на початковому етапі вивчення мови свідчить наявність навчальних і навчально-методичних матеріалів з фонетики (Василенко Н. В. «Збірник вправ з практичної фонетики української мови для студентів-іноземців» [1], Корженко В. Я. «Українська мова для студентів-іноземців початкового відділення (розмовно-фонетичний курс)» [4], Литвин О. Б. «Практична фонетика української мови для іноземців» [6] тощо). Фонетичним вправам приділено увагу в навчальних посібниках для іноземних студентів (Зайченко Н. Ф. «Практичний курс української мови для іноземців» [3], Лисенко Н. О. та ін. «Українська мова для іноземних студентів» [5] та ін.). Водночас, як показує практика викладання УЯІ, у підручниках та посібниках з української мови, розрахованих на іноземних студентів підготовчих факультетів ЗВО, традиційно міститься недостатньо відомостей з фонетики та орфоєпії, даються лише базові знання, переважає пасивна лексика.

Українська мова вирізняється багатством звукової й граматичної систем, але найбільше захоплює її милозвучність, її фонетичний лад. Тому викладач має приділяти увагу не лише навчанню граматики чи лексики мови, а й

формуванню фонетичних навичок у іноземних студентів: навчати правильної вимови звуків, артикуляції, інтонації та ритміки. Студент повинен розрізняти фонему за глухістю / дзвінкістю, твердістю / м'якістю; чітко вимовляти наголошені голосні; оглушувати дзвінкий [z] та дзвінкі приголосні в прийменниках і префіксах перед глухими приголосними; вимовляти африкати [дж], [дз] як один звук; усвідомлювати різницю між проривним r і z тощо.

Поєднання приголосних фонем в українській мові залежить від цілого ряду умов. Значну роль у цьому відіграє позиція приголосного у слові та морфемна структура самого слова. Наша мета – зацентувати увагу на правильній вимові слів, у яких спостерігаємо збіг двох чи трьох приголосних, котрі під час усного мовлення можуть зазнавати різного роду позиційних змін. Головну роль у цьому відіграє процес асиміляції в поєднанні приголосних різної артикуляції.

Так, у результаті регресивної асиміляції глухі приголосні у позиції перед дзвінкими вимовляються як дзвінкі: 1) у середині слова: боротьба [бород'ба], вокзал [вогал], якби [йагби], футболка [фудболка]; 2) на межі двох слів (при швидкому темпі мовлення): хочуть знати [хочуд' знати], наш батько [наж бат'ко] [7, с. 135].

Дзвінкі приголосні перед глухими не асимілюються, а вимовляються дзвінко: [стежка], [ложка], [казка]. Але приголосний [г] зазнає впливу глухого, тому у словах *легко* [лехко], *вожкий* [вожкий], *нігті* [н'іхт'і], *кігті* [кіхт'і], *двогтю* [д'охт'у] відбувається оглушення [г]; вимовляємо глухий [х] на місці дзвінкого [г] у позиції перед глухим приголосним. Проте в дієсловах [г] перед глухим не асимілюється: [бігти], [печ'ре'чмогти] [7, с. 139].

В українській мові, для якої характерна загальна схильність до дзвінкої виразної вимови, ніколи не оглушуються дзвінкі приголосні в абсолютному кінці слова: [гриб], [Париж], [сад], [дуб], [маз'], [с'н'іг], [н'іж], [мороз], [сторож], [ге^{дз}']. Тому треба пам'ятати, що ці приголосні зберігають свою дзвінкість і, відповідно, вимовляються дзвінко [7, с. 136].

Найбільшого впливу глухих приголосних зазнають дзвінки на початку слова. На межі префікса і кореня приголосний [з] у префіксах *роз-* та *без-* частково оглушується (*роз-* – сильніше; *без-* – слабше): *розклад* [роз^склад], *безпечно* [бе^зпечно], *розказати* [росказати^с], *безправ'я* [бе^зпраўйа]. Але перед глухим [с] дзвінкий [з] у префіксах *роз-* та *без-*, як правило, зберігається: [розсипати^с], [бе^зсилий]. Ще сильніше піддається впливові глухих прийменник / префікс *з-* перед першим кореневим глухим [с]; у такій позиції він асимілюється і чується як тотожний йому глухий: *зсунути* [с:унути], *зсапати* [с:апати], *зсипати* [с:ипати], *з сином* [с:ином]. А перед першими кореневими *к*, *п*, *т*, *ф*, *х* префікс *з-* повністю реалізується у звуковий варіант [с]: *спитати*, *сказати*, *сховати*, *створити*, *сфокусувати* [2, с. 56–57].

У прийменниках *з* та *без* дзвінкий [з] перед глухим приголосним наступного слова також може частково асимілюватися: *з тобою* [с тобою], *з ким* [с ким], *без тебе* [бе^с тебе^с] і [бе^з тебе^с], *з кулі* [с^з кулі], *з холоду* [с холоду], *з саду* [с^з саду], *з хати* [с хати], *з ферми* [с^з ферми] [2, с. 57–58]. Водночас приголосні [д], [б], [ж] у кінці префіксів та прийменників зберігають властиву їм дзвінкість перед глухими: [обп'ікати], [п'ідкинути], [міжпланетний], [п'ід хатою], [об ст'іну], [між кл'ітин], [над фермою] [6, с. 18].

Оскільки кожна мова має свою неповторну звукову систему, яка становить значні труднощі під час її вивчення, мета викладача української як іноземної – навчити студентів правильно вимовляти всі звуки, інтонаційні структури й конструкції, а потім закріпити їх вживання під час читання буквосполук (складів), слів, словосполучень, речень і текстів.

Література

1. Василенко Н. Збірник вправ з практичної фонетики української мови для студентів-іноземців / Н. Василенко. – Черкаси : ЧДТУ, 2008. – 23 с.
2. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова / А. П. Грищенко. – К. : Вища школа, 2002. – 439 с.
3. Зайченко Н. Ф. Практичний курс української мови для іноземців : усне мовлення / Н. Ф. Зайченко. – К. : Знання України, 2010. – 324 с.
4. Корженко В. Я. Українська мова для студентів-іноземців початкового відділення (розмовно-фонетичний курс) : навч. посіб. / В. Я. Корженко, Л. В. Горчинська. – Вінниця : ВНТУ, 2005. – 237 с.

5. Лисенко Н. О. та ін. Українська мова для іноземних студентів : навч. посіб. / Лисенко Н. О., Кривко Р. М., Світлична Є. І., Цапко Т. П. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 240 с.
6. Литвин О. Б. Практична фонетика української мови для іноземців : метод. вказівки / О. Б. Литвин. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2011. – 35 с.
7. Чумак В. В. Українська мова як іноземна у системі кредитно-модульного навчання / В. В. Чумак. – К. : Знання, 2011. – 631 с.